

ΚΥΒΙΣΜΟΣ (20^{ος} ΑΙΩΝΑΣ)

Καλλιτεχνικό κίνημα της μοντέρνας τέχνης που εμφανίστηκε στη Γαλλία το πρώτο μισό του 20ου αιώνα, με κυριότερους εκπροσώπους τον Π. Πικάσο, Τζ. Μπρακ, Χ. Γκρις και Φ. Λεζέ. Πήρε το όνομά του από την ελληνική λέξη «κύβος». Οι κυβιστές ζωγράφοι συλλαμβάνουν τον κόσμο μέσω της γεωμετρικής δομής του αντικειμένου. Απεικονίζουν τις έννοιες και τις ιδέες των πραγμάτων.

ΚΥΡΙΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ ΤΟΥ ΚΥΒΙΣΜΟΥ

Οι κυβιστές ζωγράφοι:

- Βλέπουν και ζωγραφίζουν το αντικείμενο από πολλές μεριές ταυτόχρονα (από διάφορες όψεις και από πολλές οπτικές γωνίες).
- Καταργούν το χώρο. Δεν υπάρχει μπρος – πίσω, πάνω – κάτω, μέσα – έξω. Υπάρχουν πολλαπλές προοπτικές. Η φόρμα και ο χώρος συγχέονται. Συγχέονται ακόμη και τα ίδια τα αντικείμενα μεταξύ τους.
- Χρησιμοποιούν την επανάληψη της φόρμας, γεγονός που δίνει την αίσθηση της κίνησης.
- Αφαιρώντας τα επιμέρους στοιχεία, αναλύουν και φτάνουν στα δομικά στοιχεία του αντικειμένου. Όμως η αφαίρεση στον κυβισμό δεν είναι μια αυθαίρετη αφαίρεση. Στηρίζεται στην πραγματικότητα και στη δομή του ορατού φαινομένου.

Ο Πάμπλο Ρούιθ Πικάσο γεννήθηκε στην Ισπανία το 1881. Πατέρας του ήταν ο Χοσέ Ρούιθ, καθηγητής σχεδίου και μητέρα του η Μαρία Πικάσο. Άρχισε να ζωγραφίζει από παιδί και σ' ηλικία 14 ετών μπήκε στη Σχολή Καλών Τεχνών Βαρκελώνης. Το 1897 πήρε χρυσό βραβείο με τον πρώτο πίνακά του που παρουσίασε εκεί.

Το 1904 μετακόμισε στο Παρίσι και γνωρίστηκε μ' άλλους μεγάλους καλλιτέχνες, όπως τον Ματίς και τον Μιρό. Τ' όνομα του έγινε συνώνυμο με το καινούργιο και το τολμηρό.

Ως ζωγράφος, χαράκτης, γλύπτης και δραματουργός ήταν ιδιαίτερα πολύπλευρος. Η εφευρετικότητα κι η ευχέρειά του για πειραματισμούς δυσχεραίνουν τη κατάταξή του σε μια συγκεκριμένη καλλιτεχνική κατηγορία. Θεωρείται ο πρόδρομος κι ένας από τους κυριότερους εκπροσώπους της ζωγραφικής του 20ου αιώνα. Ως παρακαταθήκη άφησε περίπου 20.000 αυτοτελή έργα κάθε μορφής. Κορυφαία στιγμή της καλλιτεχνικής του δημιουργίας αποτελεί η "*Γκουέρνικα*", πίνακας-καταγγελία για τα εγκλήματα κατά του λαού του στον ισπανικό εμφύλιο. Τέλος, με τον πίνακα "*Οι Δεσποινίδες Της Αβινιόν*" προσδιόρισε -κατά τους κριτικούς- το καλλιτεχνικό ρεύμα του *κυβισμού*. Πέθανε το 1973, σε ηλικία 92 ετών.

Δεσποινίδες της Αβινιόν

Στον πίνακά του "**Δεσποινίδες της Αβινιόν**", ο Πικάσο ανάγει τους όγκους σε περιγράμματα απλοποιημένα και πολύ αδρά, παριστάνοντας τα πρόσωπα και τα αντικείμενα, άλλοτε κατά μέτωπο κι άλλοτε απ' το πλάι (προφίλ). Οι μορφές γίνονται ολοένα πιο δυσδιάκριτες κι ο πίνακας καταλήγει να είναι ένας συνδυασμός γραμμών κι επιπέδων. Το χρώμα γίνεται κι αυτό ολοένα πιο λιτό και περιορίζεται σ' ένα συνδυασμό γκριζών και σκούρων καφέ τόνων.

Στο έργο αυτό ο Πικάσο επηρεάστηκε από την πρωτόγονη τέχνη (παλαιά ιβηρική γλυπτική εικ. 1, αφρικάνικες μάσκες εικ. 2 και ξυλόγλυπτα εικ. 3)

ΠΙΚΑΣΟ: ΟΙ ΔΕΣΠΟΙΝΙΔΕΣ ΤΗΣ
ΑΒΙΝΙΟΝ 1907

εικ. 1

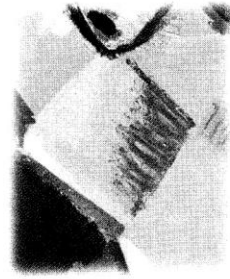
εικ. 2

εικ. 3

Ιβηρικά μάτια

Όπως και η διπλανή δεσποινίδα, έτσι και αυτή η «ιβηρική» μορφή, με το μεγάλο αφτί και τα καθαρά στιλιζαρισμένα μάτια, παρουσιάζεται ως πρότυπο ομορφιάς και έρχεται σε αντίθεση με τις τρομακτικά παραμορφωμένες φιγούρες στα δεξιά. Αν και το πρόσωπο παρουσιάζεται μετωπικά, η μύτη απεικονίζεται προφίλ.

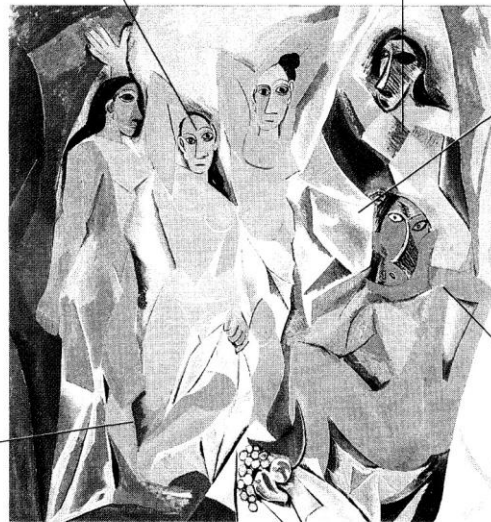
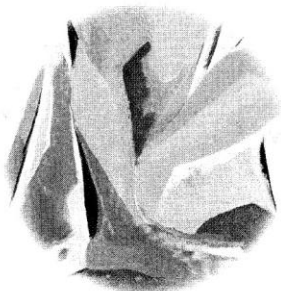

Γεωμετρικό στήθος

Παράλληλες κόκκινες και πράσινες γραμμές συμβάλλουν στη δημιουργία του αφύσικου τετράγωνου στήθους αυτής της δεσποινίδας, λεπτομέρεια που θυμίζει τα σημάδια από τις ουλές στην τέχνη του πρωτόγονου τατουάζ ή ακόμη και τη δυτική ζωγραφική παράδοση που χρησιμοποιεί γραμμώσεις για να πετύχει τη σκίαση.

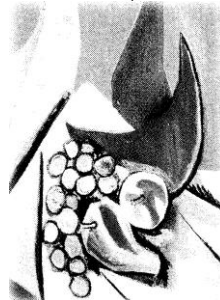
Πτυχώσεις

Οι κατακερματισμένες και γωνιώδεις πτυχές του γαλάζιου υφάσματος με τις λευκές αποχρώσεις θυμίζουν Ελ Γκρέκο. Ωστόσο, η συγκεκριμένη περιοχή του έργου αποδεικνύει κυρίως την επιρροή της τεχνικής του Σεζάν όσον αφορά την παρουσίαση του χώρου μέσα από διαφορετικά πολυεδρικά επίπεδα και προετοιμάζει το έδαφος για τον κυβισμό.

Περίγραμμα με μοβ χρώμα. Ζωγραφισμένο προφίλ, σε τόνους του ροζ και της ώχρας, το πόδι της φιγούρας που κρατά το ύφασμα τονίζεται με μοβ πινελιές. Πρόκειται για χρωματικό συνδυασμό ο οποίος επαναλαμβάνεται και στην καθισμένη γυναίκα. Ο Πικάσο χρησιμοποιεί περιορισμένο φάσμα χρωμάτων, κάτι που προσδίδει ομοιομορφία στη σύνθεση, παρά τον εσκεμμένο υφολογικό κατακερματισμό.

Συμβολική νεκρή φύση. Επάνω σε μια λευκή πετσέτα, με τη γωνία του τραπέζιου να εξέχει προς τα πάνω (στοιχείο που θα μπορούσε να εκληφθεί ως σεξουαλική μεταφορά), υπάρχει μια σύνθεση με φρούτα, ζωγραφισμένη με τα παράδοξα χρώματα της τερακότα και του λευκού, με έντονο μαύρο περίγραμμα.

Η μάσκα

Τα ασύμμετρα μάτια με το απλάνες βλέμμα είναι ζωγραφισμένα με διαφορετικά χρώματα, ενώ η μύτη κυρτώνει σαν δρεπάνι στο πρόσωπο με τις μαύρες και πορφυρές ραβδώσεις. Η μορφή αυτή θυμίζει πρωτόγονες μάσκες της Αφρικής.

Πικάσο, Γκουέρνικα, λάδι σε μουσαμά 3,50μ.χ7,76μ. 1937.

Η ανάλυση του έργου

Όλη η σύλληψη της σύνθεσης βασίζεται στην ιδέα του τρίπτυχου: ένα μεσαίο ορθογώνιο παραλληλόγραμμο πλαισιωμένο από δύο μικρότερα. Το μακρόστενο σχήμα ταιριάζει στην επική αφήγηση. Η κεντρική υπόθεση του θέματος σχηματίζει ένα τρίγωνο με κορυφή τη λάμπα πετρελαίου, που μοιάζει με αέτωμα αρχαίου ελληνικού ναού. Τα αριστερά και δεξιά στοιχεία είναι έξω από την υπόθεση αυτή.

Ο Πικάσο χρησιμοποίησε την τεχνοτροπία του κυβισμού, όπου με τα έντονα γεωμετρικά σχήματα, τον κατακερματισμό των μορφών και τη μεγάλη αντίθεση φωτεινού – σκοτεινού, μπόρεσε να εκφράσει καλύτερα την αγωνία και τη φρίκη των ανθρώπων μπροστά σ' αυτό το γεγονός.

Τα χρώματα του έργου είναι 'μελανά'. Οι τόνοι του μαύρου, του άσπρου και του γκριζου, δεν δείχνουν τίποτε άλλο, παρά το φόβο που επικρατεί παντού.

Ο Πικάσο χρησιμοποίησε συμβολική γλώσσα για ν' αποδώσει τα νοήματα. Καθόρισε πρόσωπα και φιγούρες. Ολόκληρος ο πίνακας δίνει την εντύπωση πως απεικονίζει εκείνο ακριβώς που συμβαίνει τη στιγμή της έκρηξης.

A. Μητέρα: Ο πίνακας αρχίζει αριστερά με μια γυναίκα-μητέρα που κρατάει το νεκρό παιδί στην αγκαλιά της. Όλες οι φόρμες του παιδιού τραβηγμένες προς τα κάτω, σα να επιδρούν πάνω τους οι νόμοι της βαρύτητας. Η μητέρα με το παιδί έχει μισάνοιχτο το στόμα της. Μ' αυτόν τον τρόπο ο Πικάσο παρουσιάζει τον πόνο να μοιάζει με κραυγή. Έντονο στοιχείο που τονίζεται με το τριγωνικό σχήμα της γλώσσας. Το στόμα της μητέρας θυμίζει το στόμα του αλόγου.

Β. Ταύρος: Επάνω και κοντά της απεικονίζεται ο ταύρος. Ο ταύρος δεν είναι μόνο ο φασισμός, αλλά η βιαιότητα και το σκοτάδι. Όλες οι φιγούρες στρέφονται προς το μέρος του, αλλά αυτός κοιτάζει έξω από τα δρώμενα σταθερός και ατάραχος.

Γ. Πουλί: Δίπλα πάνω στο τραπέζι, ένα πουλί. Ο συμβολισμός των ψυχών που χάνονται.

Δ. Πολεμιστής: Λίγο χαμηλότερα κάτω, κείται το σώμα του νεκρού πολεμιστή. Είναι διαμελισμένος. Προσεκτικότερο κοίταγμα μας αποκαλύπτει ότι πρόκειται για άγαλμα. Είναι η μοναδική ανδρική φιγούρα, γιατί όλο το δράμα παίζεται από γυναίκες. Ο Πικάσο επίτηδες σχεδίασε τον πολεμιστή με το ένα χέρι από τη μια και το άλλο από την άλλη πλευρά, έτσι ώστε η στάση αυτή να θυμίζει τη σταύρωση. Ο νεκρός πολεμιστής, είναι συμβολική μορφή της θυσίας του Ισπανικού λαού. Αν πρόκειται για άγαλμα, τότε μαζί με το λαό δοκιμάζεται η ιστορία και ο πολιτισμός του τόπου.

Ε. Άλογο: Στο κέντρο ακολουθεί η μορφή ενός αλόγου που πληγωμένο από λόγχη, χλιμιντρίζει από τον πόνο. Έχει τον κυρίαρχο ρόλο σ' αυτόν τον πίνακα και συμβολίζει το λαό που απεγνωσμένα φωνάζει ζητώντας βοήθεια. Τα πίσω και κάτω άκρα καταρρέουν, το κεφάλι σηκώνεται. Στηρίζεται στο μπροστινό αριστερό πόδι που είναι αντίγραφο από το άλογο του Παρθενώνα. Η τέχνη θα φέρει τη σωτηρία; Αντίσταση, ηρωισμός, πόνος, αλλά αντιδρά, δεν υποκύπτει. Το σώμα του μοιάζει να είναι καλυμμένο με φύλλα εφημερίδας. Ο ρόλος του τύπου;

ΣΤ. Γυναίκα με λάμπα: Το πιο φορτισμένο στοιχείο της σύνθεσης είναι η μορφή της γυναίκας, που βγαίνει από το παράθυρο, κρατώντας μια λάμπα πετρελαίου. Συμβολίζει το ρόλο της συνείδησης που έρχεται να φωτίσει αυτά που γίνονται τριγύρω. Το ταπεινό φως του λαού που έρχεται να φωτίσει τα συμβάντα. Έρχεται σ' αντιπαράθεση με την ηλεκτρική λάμπα μέσα στο μάτι που δεν φωτίζει υπονοώντας τις δυνάμεις της Ευρώπης που δεν βοήθησαν.

Ζ. Γυναίκες: Προς τα δεξιά του πίνακα απεικονίζεται μια γυναικεία μορφή που προσπαθεί να γλιτώσει από το βομβαρδισμό. Λοξή κίνηση. Έν γόνασι δρόμος'. Παλιός ζωγραφικός τρόπος που εκφράζει στατικά την κίνηση. Βρήκε εφαρμογή στα τριγωνικά αρχαία αετώματα, όπου αποδόθηκαν μ' αυτόν τρόπο οι ακριανές μορφές. Τα ημίλευκα και λευκά τριγωνάκια εννοούν, ότι το κτίριο φλέγεται, ενώ μια άλλη μορφή εκτινάσσεται από την έκρηξη.

Η. Χώρος: Ο χώρος μέσα στον οποίο διαδραματίζονται τα γεγονότα δεν είναι καθορισμένος. Όλα βρίσκονται σ' ένα χώρο απροσδιόριστο, που μοιάζει με εσωτερικό δωματίου. Τα πλακάκια και η οροφή δίνουν την αίσθηση προοπτικής, αλλά ταυτόχρονα τα γεγονότα τα φανταζόμαστε να διαδραματίζονται σε ανοιχτό χώρο.

Το φως από τη λάμπα της γυναίκας φωτίζει τη σύνθεση; Ή μήπως όχι; Το φως της δικαιοσύνης είναι το ίδιο το έργο. Η κλασική μορφή που φέρνει το φως, ιεραρχεί στη σύγχυση και δημιουργεί αρχέτυπα σχήματα, είναι η ίδια η τέχνη.

Ιστορικό

Η **Γκουέρνικα** είναι κάτι περισσότερο από μια μαρτυρία για τον Ισπανικό Εμφύλιο Πόλεμο. Δημιουργήθηκε σαν άμεση αντίδραση στο νέο της καταστροφής της βασκικής πόλης Γκουέρνικα από τους Γερμανούς, στις 28 Απριλίου 1937, αλλά η συμβολική – αλληγορική μορφή του πίνακα, καθώς και η μνημειώδης σημασία του, τον καθιστούν επίκαιρο ακόμα και σήμερα. Επειδή, όπως είπε ο ίδιος ο Πικάσο **‘η ζωγραφική είναι ένα πολεμικό εργαλείο για την επίθεση και την άμυνα ενάντια στον εχθρό’**.

Ιστορικά στοιχεία

Παραγγελία της Ισπανικής Δημοκρατικής Κυβέρνησης για ένα έργο κατάλληλο να αντιπροσωπεύσει την αγωνιζόμενη Ισπανία στη διεθνή έκθεση του Παρισιού το 1937. Το 1939 φυγαδεύεται στην Αμερική και εκτίθεται στο Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης της Νέας Υόρκης.

Στις 10 Σεπτεμβρίου 1981 η Γκουέρνικα επιστρέφει στην Ισπανία όπου την υποδέχονται με τιμές αρχηγού κράτους.

Σήμερα εκτίθεται στο Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης ‘Βασίλισσα Σοφία’ της Μαδρίτης.

ΦΥΛΛΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

☞ Στο πάνω μέρος του πίνακα μια γυναίκα σκύβει από το παράθυρό της, κρατώντας μια λάμπα, για να δει τι συμβαίνει. Περίγραψε την εικόνα που βλέπεις.

☞ Ο Πικάσο έλεγε: "Η ζωγραφική είναι ένα όπλο για την επίθεση και την άμυνα ενάντια στον εχθρό". Ποιος ήταν ο εχθρός που θέλησε να πολεμήσει ο ζωγράφος ζωγραφίζοντας αυτόν τον πίνακα;

☞ Κοίταξε τα πρόσωπα. Παρατήρησε τα χαρακτηριστικά τους, τα μάτια και τα στόματα. Τι νιώθουν; Τι προξενεί ο πόλεμος στους ανθρώπους;

χαρά τρόμο λύπη οδύνη

σπαραγμό ευτυχία δυστυχία ηρεμία

☞ Γιατί ο Πικάσο τα ζωγραφίζει όλα κομματιασμένα, παραμορφωμένα και άσχημα;

☞ Τα χρώματα είναι πολλά και χαρούμενα ή μουντά; Γιατί άραγε ο Πικάσο, που λάτρευε την πολυχρωμία, εδώ χρησιμοποιεί μόνο μαύρο, άσπρο και γκριζο;

- ✍ Τα σχήματα και οι γραμμές είναι ήρεμες και αρμονικές ή κοφτερές και γεμάτες ένταση; Μας ξεκουράζουν ή μας αναστατώνουν; Δείξε παραδείγματα πάνω στον πίνακα.
- ✍ Ακούς τους φοβηρούς ήχους που αναβλύζουν από το έργο; Μπορείς να τους περιγράψεις;
- ✍ Ο Πικάσο αφαιρεί τις λεπτομέρειες και χρησιμοποιεί συμβολικές εικόνες. Με ποιους τρόπους ο ζωγράφος δείχνει την οδύνη και τις καταστροφές του πολέμου;
- ✍ Το έργο αυτό έγινε γνωστό σ' όλο τον κόσμο. Μπορείς να δώσεις μια εξήγηση, γιατί συνέβη αυτό;
- ✍ Λέγεται πως το έργο θα είναι επίκαιρο πάντα! Μπορείς να θυμηθείς γεγονότα που συμβαίνουν σ' όλο τον κόσμο σήμερα και περιγράφονται σ' αυτή την εικόνα;

Ζωρζ Μπρακ

Ο Ζωρζ Μπρακ (*Georges Braque*, 1882 –1963) ήταν Γάλλος ζωγράφος, χαράκτης και γλύπτης, ένας από τους θεμελιωτές του κινήματος του κυβισμού μαζί με τον Πάμπλο Πικάσο. Ο Μπράκ επινόησε τα *papiers collés* (1913). Τα έργα με *papiers collés* αποτελούνται από κομμάτια χαρτιού κολλημένα στον καμβά σε διάφορα πλακάτα χρώματα. Κατά την περίοδο του Α' Παγκοσμίου πολέμου, ο Μπράκ πολέμησε και τραυματίστηκε σοβαρά.

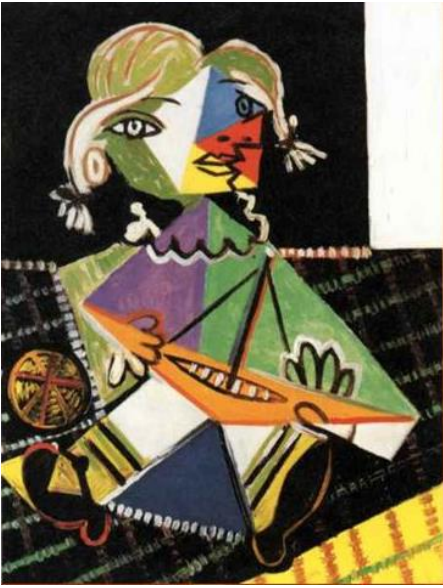
Μεταπολεμικά, συνέχισε να εκπροσωπεί το κυβιστικό ρεύμα, πάνω σε περισσότερα αφηρημένα στοιχεία, θεμελιώνοντας τον λεγόμενο *συνθετικό* κυβισμό. Παράλληλα με τη ζωγραφική, τα έργα του περιλαμβάνουν λιθογραφίες, χαρακτηριστικά καθώς και γλυπτά. Στον πιο πάνω πίνακα γράμματα και γραμμές, τρίγωνα και τετράγωνα, είναι αραδιασμένα στον καμβά, σε μια εκ πρώτης όψεως αφηρημένη σύνθεση. Στην πραγματικότητα, το θέμα του πίνακα είναι συγκεκριμένο και προσεκτικά δουλεμένο. Απλώς ο Μπράκ, αντί να αποδώσει την αίσθηση του χώρου πάνω στον επίπεδο καμβά με την προοπτική, το φως και τη σκιά, υποβάλλει την έννοια του τρισδιάστατου και του βάθους εκθέτοντας όλες στις πλευρές των αντικειμένων ταυτόχρονα. Αυτά τα επίπεδα σχήματα ζωγραφισμένα με σβησμένους τόνους του καφέ και του γκριζου, συνδυάζονται για να δημιουργήσουν μια κυβιστική εικόνα.

Σπίτια του l'Estaque (1908)

Μπρακ

ΒΟΗΘΗΤΙΚΕΣ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ ΣΥΝΘΕΤΙΚΟΣ ΚΥΒΙΣΜΟΣ (1912-1915)

Πικάσο

Κολλάζ

Η λέξη «**collage**» (κολλάζ) προέρχεται από το γαλλικό ρήμα «coller» που σημαίνει κολλάω και περιγράφει την τεχνική που δημιουργείται κολλώντας διαφορετικές φόρμες από διάφορα υλικά, δημιουργώντας ένα ενιαίο σύνολο. Χρησιμοποιήθηκε ιδιαίτερα στον χώρο της τέχνης κατά τον 20 αιώνα.

